

Anna Nowak

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

HARMONIZACJA PODATKÓW BEZPOŚREDNICH W POLSCE W ŚWIELE DYREKTYW UNII EUROPEJSKIEJ

Harmonizacja podatków bezpośrednich przebiegała dotychczas bez spektakularnych osiągnięć. Nie udało się mianowicie dokonać postępu porównywalnego z tym, jaki miał miejsce w odniesieniu do podatków pośrednich. Przyczyną takiego stanu rzeczy było to, iż nie stanowiły one istotnej bariery w tworzeniu jednolitego rynku Wspólnoty. Jednakże istnieje świadomość, iż zróżnicowane przepisy narodowe utrudniają współpracę między firmami z różnych państw członkowskich, natomiast podwójne opodatkowanie może powodować np. wstrzymywanie decyzji o łączeniu przedsiębiorstw w skali międzynarodowej czy też hamować przepływ kapitału między państwami członkowskimi.

Realizowana w obrębie Unii Europejskiej harmonizacja podatków stanowi rozwiązanie pośrednie między luźną koordynacją polityki krajów Wspólnoty w sferze podatkowej a całkowitym ujednoczeniem systemów podatkowych. Przytoczony model luźnej koordynacji byłby niewystarczający z punktu widzenia potrzeb rynku wewnętrznego, natomiast całkowite ujednoczenie systemów podatkowych wydaje się niemożliwe ze względu na występowanie dużych różnic w konstrukcji systemów podatkowych oraz niechęć krajów Wspólnoty do rezygnacji ze swobody w dziedzinie kształtowania odrębnej narodowo polityki fiskalnej. Kształtowana indywidualnie polityka gospodarcza i społeczna wyraża się w dostosowanej do konkretnych potrzeb danego kraju proporcji udziału podatków (oraz innych obowiązkowych świadczeń) w produkcie krajowym brutto (PKB). Proporcja ta wskazuje na zaangażowanie władz publicznych w redystrybucję dochodów, w finansowanie edukacji, ochrony zdrowia, systemu emerytalnego, bądź też na to, iż główny nacisk kładzie się na regulowanie tych kwestii przez mechanizmy rynkowe (m.in. poprzez prywatne ubezpieczenia zdrowotne i emerytalne).

Tabela 1. Wpływy ogółem z podatków pośrednich, bezpośrednich oraz obowiązkowych składek na ubezpieczenia społeczne w krajach Unii Europejskiej w 2003 r. (% PKB)

	Całkowite opodatkowanie			Podatki pośrednie		Podatki bezpośrednie		Składki	
	(w % PKB)			(w % ogólnego obciążenia)					
	1995	2002	2003	2000	2003	2000	2003	2000	2003
UE 25	:	41,3	41,5	33,4	33,8	33,4	31,6	33,2	34,5
UE15	42,0	41,6	41,8	33,3	33,4	33,7	32,2	33,0	34,4
Strefa euro	42,5	42,1	42,2	32,5	32,8	30,4	29,0	37,1	38,2
Belgia	47,1	48,7	48,1	29,2	28,8	37,3	36,5	33,5	34,6
Czechy	36,2	35,5	36,2	33,4	31,4	24,4	27,0	42,2	41,6
Dania	50,1	49,7	49,8	34,5	34,9	59,2	59,6	6,3	5,4
Niemcy	42,3	41,7	41,7	28,9	29,7	28,7	25,9	42,4	44,4
Estonia	37,9	32,4	33,4	39,6	39,3	25,1	26,1	35,3	34,5
Grecja	34,7	39,8	38,6	38,6	37,2	27,4	23,3	34,0	39,5
Hiszpania	34,3	36,3	36,5	33,7	33,7	29,9	29,6	36,4	36,7
Francja	45,4	45,6	45,7	34,3	34,1	27,2	25,8	38,5	40,2
Irlandia	35,2	29,8	31,2	41,7	41,4	41,1	39,5	17,1	19,1
Włochy	42,9	42,4	43,2	36,0	34,2	34,4	35,3	29,5	30,5
Cypr	:	32,5	34,3	41,4	49,4	36,9	29,4	21,7	21,2
Łotwa	33,7	28,9	29,1	38,7	39,4	27,5	29,1	33,8	31,5
Litwa	28,6	28,6	28,7	41,1	41,5	28,0	28,2	30,9	30,3
Luksemburg	43,6	42,1	42,3	35,4	32,9	37,6	37,7	26,9	29,4
Węgry	43,6	38,9	39,2	41,3	42,3	25,2	25,0	33,5	32,7
Malta	31,3	34,3	34,2	42,8	40,8	31,3	35,5	25,9	23,8
Holandia	40,5	39,4	39,3	31,3	33,8	30,1	29,3	38,6	36,9
Austria	43,6	45,4	44,8	33,7	33,7	29,2	29,9	37,1	36,4
Polska	39,4	35,5	35,8	4,9	41,8	2,4	19,7	38,7	38,5
Portugalia	34,5	37,4	38,1	40,4	41,9	28,1	24,6	31,6	33,5
Słowenia	41,1	39,7	40,3	41,9	41,6	19,5	20,8	38,6	37,6
Słowacja	40,6	32,5	30,9	37,8	36,9	22,1	23,2	40,1	39,8
Finlandia	46,7	46,1	45,1	29,3	31,9	45,1	41,0	25,6	27,1
Szwecja	50,2	51,0	51,4	31,0	34,0	41,4	36,4	27,7	29,6
Wielka Brytania	36,7	37,0	37,1	37,0	36,9	43,7	42,0	19,4	21,0

Źródło: [Taxation in the... 2005; www.europa.eu.int/comm/eurostat].

W Unii Europejskiej krajem, w którym udział podatków w PKB okazuje się najwyższy, jest Szwecja (w 2003 r. wynosił 52,6%, w 2002 r. 51,0%, w 1995 r. 50,2%). Z kolei krajami o najmniejszej relacji podatków i obowiązkowych składek do PKB w chwili obecnej są: Łotwa (2003 r. – 29,1%, 2002 r. – 28,9%, 1995 r. – 33,7%), Litwa (2003 r. – 28,7%, 2002 r. – 28,6%, 1995 r. – 28,6%) i Irlandia (2003 r. – 31,2%, 2002 r. – 29,8%, 1995 r. – 35,2%).

Istniejąca wśród państw wspólnoty swoista konkurencja w sferze podatkowej stanowi niewątpliwie pozytywną cechę międzynarodowego rynku, gdyż przeciwdziała zbyt-
nim obciążeniom podatkowym wynikającym ze specyficznej chęci rządów poszczególnych państw do osiągania wyższych dochodów budżetowych. Pamiętać jednak należy, iż stała przewaga konkurencyjna w obniżaniu opodatkowania, którego celami są przyciąganie i rozwój działalności gospodarczej na danym terenie, może doprowadzić do istotnego uszczuplenia wpływów do budżetu państwa. W skrajnym przypadku niemożliwe stanie się utrzymanie wydatków publicznych na optymalnym poziomie.

1. Dyrektywy Unii w zakresie standaryzacji podatków bezpośrednich

Podstawową przesłanką przemawiającą za harmonizacją podatków bezpośrednich w krajach Unii Europejskiej jest konieczność ustanowienia zbliżonych, z fiskalnego punktu widzenia, warunków funkcjonowania przedsiębiorstw w tych państwach. Szczególnie znaczenie ujednoczenia przepisów podatkowych ujawnia się w sposób znamieny w

Tabela 1. Najistotniejsze dokumenty Wspólnoty, podejmujące próbę ujednoczenia systemu opodatkowania

Dyrektywa	Zakres przedmiotowy
90/434/EWG z 23 lipca 1990	System wspólnego opodatkowania mającego zastosowanie w przypadku łączenia, podziałów, wnoszenia aktywów i wymiany udziałów, dotyczących spółek różnych państw członkowskich
90/435/EWG z 23 lipca 1990	System wspólnego opodatkowania stosowanego w przypadku spółek dominujących i ich spółek zależnych różnych państw członkowskich
Konwencja z 23 lipca 1990*	Eliminowanie podwójnego opodatkowania w związku z korektą zysków przedsiębiorstw powiązanych
2003/48/WE z 3 czerwca 2003	Zapewnienie minimum skutecznego opodatkowania dochodu z oszczędności w formie wypłaty odsetek w granicach Wspólnoty
2003/49/WE z 3 czerwca 2003	Wspólne opodatkowanie mające zastosowanie do wypłat odsetek i należności licencyjnych dokonywanych pomiędzy spółkami powiązаныmi z różnych państw członkowskich

*Nie jest dyrektywą, lecz konwencją, wymienianą jednak często jako jeden z podstawowych dokumentów regulujących harmonizację opodatkowania typu bezpośredniego.

Źródło: opracowanie własne.

przypadku przedsiębiorstw działających jednocześnie w różnych państwach Wspólnoty. Jednakże w dziedzinie harmonizacji podatków należy pamiętać, iż pozostawienie szczegółowych zasad ich stanowienia w gestii władz państw członkowskich nie może istotnie przeszkadzać w rozwoju handlu i we współpracy gospodarczej między podmiotami gospodarczymi.

Elementem wyróżniającym opodatkowanie bezpośrednie jest stosunkowo znikomy stopień jego normatywnej harmonizacji. Najistotniejsze dokumenty Wspólnoty, podejmujące próbę ujednoczenia tego zagadnienia, prezentuje tabela 1.

2. Implementacja dyrektyw Unii w ustawodawstwie polskim

Zasadniczym celem dyrektywy 90/434/EWG jest zapobieganie dyskryminowaniu, pod względem podatkowym, transgranicznych przekształceń kapitałowych¹ w stosunku do takich samych czynności dokonywanych w ramach wewnętrznego systemu podatkowego. Dotyczą one przekształceń, w które zaangażowane są spółki z co najmniej dwóch państw członkowskich. Dyrektywa nakłada obowiązek opodatkowania zysku ujawniającego się przy fuzjach, podziałach, wniesieniu bądź zmianie udziałów, co istotne nie w chwili zaistnienia tych zdarzeń, lecz w chwili faktycznej realizacji wspomnianych zysków w spółce przejmującej. Przyjęcie tej dyrektywy miało na celu wyeliminowanie przeszkód o charakterze podatkowym w podejmowanych przez przedsiębiorstwa decyzjach o restrukturyzacji uwzględniającej powiązania z firmami z różnych państw Unii. Restrukturyzacja pojmowana ponadnarodowo jest bowiem ważnym elementem poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw działających na obszarze wewnątrzspółnotowym w stosunku do krajów trzecich (niezrzeszonych w strukturach Unii Europejskiej). Jednocześnie należy zauważyć, iż obecnie funkcjonujące przepisy prawne nie dają podstawy transgranicznym łączeniom, podziałom oraz wnoszeniu aktywów. Zatem dyrektywa, mająca w dużej mierze charakter teoretyczny, jedynie sygnalizuje konieczność dalszych działań dostosowawczych².

Zmiany w polskim systemie podatkowym w chwili obecnej mają na celu głównie implementację instrumentów przeciwdziałających barierom w przepływie kapitałów oraz w rozwoju przedsiębiorstw krajowych (a także przyszłych transgranicznych przekształceń kapitałowych). W zakresie występujących w dyrektywie definicji łączenia i podziału można przyjąć, iż odpowiadają one istniejącym w polskim prawie handlowym pojęciom łączenia i podziału spółek. Jednakże istotną różnicę stanowi to, iż w rozumieniu dyrektywy łączenie i podział wiążą się zawsze z przekazaniem wszystkich aktywów i pasywów, natomiast przepisy polskiego prawa włączają tu również sytuację, w której występuje tzw. podział przez wydzielenie (spółka dzielona po przekazaniu majątku in-

¹ Łąceń, podziałów, wymiany udziałów i innych zdarzeń prawnych polegających na przekazywaniu aktywów.

² Projektowana jest dyrektywa mająca uzupełnić tę swoistą lukę prawną.

nej spółce zachowuje swój byt prawny). Kolejny dysonans budzą pojęcia przekazania aktywów i wymiany udziałów. W pierwszej sytuacji przekazanie aktywów w myśl dyrektywy³ odpowiada polskiemu rozwiązaniu polegającemu na wniesieniu aportu w postaci przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części. Natomiast kwestia wymiany udziałów nie jest uregulowana przepisami prawa, jednak wprowadzona przez ustawę o podatku dochodowym od osób prawnych definicja wymiany udziałów jest zgodna co do zasady z definicją, jaką posługuje się dyrektywa. Wymiana udziałów oznacza tu bowiem: zbycie udziałów (akcji) jednej spółki kapitałowej innej spółce kapitałowej, w wyniku której spółka nabywająca uzyskuje bezwzględną większość praw głosu w spółce, której udziały (akcje) są zbywane, bądź otrzymuje udziały (akcje) spółki nabywającej wraz z zapłatą w gotówce w wysokości nie wyższej niż 10% wartości bilansowej⁴ otrzymanych udziałów (akcji).

Podstawową kwestią rozstrzyganą przez dyrektywę o wspólnym systemie opodatkowania spółek dominujących i spółek zależnych jest wyeliminowanie podwójnego opodatkowania dywidend w sensie zarówno prawnym, jak i ekonomicznym. Rozwiązania funkcjonujące w tym zakresie do czasu wprowadzenia dyrektywy opierały się na stosowaniu odpowiednich postanowień o unikaniu podwójnego opodatkowania – eliminując jednocześnie jedynie prawny jego aspekt. Dyrektywa znosi prawne podwójne opodatkowanie w drodze uchylecia pobieranego u źródła podatku od dywidend, wypłacanego przez spółki zależne na rzecz spółek dominujących, natomiast unikanie ekonomicznego podwójnego opodatkowania osiągnięte jest poprzez obowiązek wdrożenia przez państwo członkowskie metody wyłączenia bądź metody kredytu podatkowego z tytułu dywidend otrzymanych przez spółkę dominującą w państwie jej siedziby.

Główne postulaty dyrektywy zostały uregulowane przepisami ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych. W zasadniczej kwestii – definicji spółki dominującej, ustawa przyjmuje posiadanie co najmniej 10% udziałów w kapitale spółki zależnej⁵, nieprzerwanie przez okres dwóch lat⁶. Obowiązujące od 1 stycznia 2005 r. przepisy ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych wprowadzają również definicję zakładu zagranicznego, której dotąd nie było w polskim ustawodawstwie.

Regulując kwestię eliminowania ekonomicznego podwójnego opodatkowania dywidend, polski ustawodawca przyjął wariant polegający na tzw. odliczeniu pośrednim, czyli od podatku należnego spółki dominującej (stałego zakładu), określonej części po-

³ Przekazanie aktywów oznacza tu sytuację, w której spółka przenosi (bez przechodzenia w stan likwidacji) jeden lub więcej swoich oddziałów innej spółce, w zamian za przekazanie papierów wartościowych reprezentujących kapitał spółki przekazującej.

⁴ Dyrektywa uznaje za wartość priorytetową wartość nominalną.

⁵ 10% próg obowiązywać będzie dopiero o 2009 r., do tego czasu w okresie 2005-2006 próg ten będzie ustalony na poziomie nie mniejszym niż 20%, natomiast w kolejnych latach (2007-2008) nie mniejszym niż 15%.

⁶ Preferencje podatkowe przysługują również wtedy, gdy okres dwuletniego posiadania udziałów upływa po dniu uzyskania dochodów z tytułu dywidendy.

datku od zysku spółki zależnej, jaki zapłaciła ona w państwie swej rezydencji⁷. Istotny wydaje się również sposób przeliczania podatku zapłaconego za granicą przez spółkę zależną, mianowicie odbywa się ono według kursu średniego NBP z dnia zapłaty podatku.

Ujawniająca się w dyrektywie 2003/48/WE standaryzacja przepisów Unii w kwestii opodatkowania dochodów z lokat (depozytów bankowych, odsetek od instrumentów dłużnych, w tym także od obligacji) dotyczy w głównej mierze opodatkowania dochodów osób fizycznych. Występujące dotychczas między państwami członkowskimi różnice w opodatkowaniu tych dochodów dotyczyły zarówno stawek, jak i procedury informowania przez instytucje finansowe władz podatkowych o wypłaconych konkretnym osobom sumach dochodów. W niektórych państwach instytucje finansowe musiały informować urzędy podatkowe o wspomnianych dochodach. Natomiast w innych stosowano podatek w formie ryczałtu (tzw. podatek u źródła), polegający na potrąceniu przez instytucję finansową z wypłacanego dochodu odpowiedniej kwoty podatku i przekazaniu go do urzędu podatkowego.

Istotna różnica w opodatkowaniu dochodów z lokat objawiała się w różnym traktowaniu dochodów osiąganych przez tzw. nierezydentów. W większości państw UE dochody te nie podlegały opodatkowaniu, a więc władze podatkowe nie były informowane o rachunkach i lokatach posiadanych przez nierezydentów. O alokacji oszczędności w obrębie krajów Wspólnoty decydowały względy podatkowe zamiast jakości oferowanych lokat. Najważniejsze postanowienia dyrektywy mówią, iż wszystkie państwa członkowskie zobowiązane zostały do automatycznej wymiany informacji na temat odsetek wypłaconych osobom indywidualnym będącym nierezydentami. Ponadto wszystkie kraje członkowskie (z wyjątkiem Belgii, Luksemburga i Austrii) powinny niezwłocznie ustanowić system przekazywania informacji innym krajom. Wymienionym trzem krajom przyznano prawo do otrzymywania takich informacji, zobowiązując je jednocześnie do budowy systemu przekazywania informacji. W okresie przejściowym kraje te będą pobierać podatek u źródła według stawki 15% w ciągu pierwszych 3 lat, według stawki 20% w ciągu kolejnych 3 lat, następnie według stawki 35%. W tym okresie wymienione trzy kraje powinny przekazywać 75% kwoty pobranego podatku władzom kraju siedziby posiadacza lokaty (inwestora).

W przypadku dyrektywy nr 2003/49/WE, dotyczącej wspólnego opodatkowania odsetek i należności licencyjnych wypłacanych między powiązаныmi spółkami różnych państw członkowskich, celem jej uchwalenia było eliminowanie istniejącego w tym zakresie podwójnego opodatkowania. Rada Unii uznała, iż przychody te powinny być opodatkowane w jednym z państw członkowskich. Według wskazań przywoływanej dyrektywy odsetki lub należności licencyjne, które powstają w państwie X Wspólnoty, a następnie są wypłacane na rzecz spółki mającej siedzibę w państwie Y Wspólnoty, są zwolnione z podatku w państwie X, czyli w tzw. państwie źródła, natomiast opodatkowane są w państwie Y, czyli tzw. państwie siedzibie faktycznego odbiorcy przychodu.

⁷Metoda eliminacji ekonomicznego podwójnego opodatkowania dywidend nie dotyczy sytuacji, w których wypłata dywidend miała miejsce w związku z likwidacją spółki dokonującej wypłaty.

Szczególny nacisk przy stosowaniu przepisów dyrektywy kładzie się na to, iż dotyczy ona wyłącznie spółek powiązanych. W tym przypadku za spółkę powiązaną uznaje się taką spółkę, której udział bezpośredni w drugiej spółce wynosi min. 25% spółki, przy czym okres takiego „powiązania” musi trwać nieprzerwanie przez okres co najmniej 2 lat. Warte podkreślenia jest to, iż dyrektywa dotyczy nie tylko spółek, ale również zorganizowanych zakładów, które mają swe siedziby w którymś z państw członkowskich.

W odniesieniu do dyrektywy nr 2003/49/WE z 20 kwietnia 2004 r. została uchwalona ustawa zmieniająca ustawy o PIT, CIT oraz niektóre inne ustawy⁸. Omawia ona m.in. przepis o zastosowaniu okresu przejściowego dotyczącego zwolnienia z podatku u źródła od należności licencyjnych i odsetek. 29 kwietnia 2004 r. przyjęto poprawkę do dyrektywy z 3 czerwca 2003 r., nadając jej status osobnej dyrektywy 2004/76/WE, w której przyznaje się Polsce prawo do stosowania ośmioletniego okresu przejściowego w zakresie opodatkowania przychodów z należności licencyjnych i odsetek. Oznacza to w istocie, iż odsetki i należności licencyjne, wypłacane przez spółkę mającą siedzibę w Polsce na rzecz spółki powiązanej mającej siedzibę w innym kraju Unii Europejskiej, będą opodatkowane 10% podatkiem, który wpłynie na rachunek urzędu skarbowego w Polsce (u źródła). Zaznaczyć należy, iż podatek w wysokości 10% obowiązywać będzie jedynie przez początkowe lata okresu przejściowego, przez kolejne 4 lata podatek wyniesie 5%. Co istotne, unijne przepisy dyrektywy stanowią w tym zakresie zaledwie ramy regulacji, natomiast zawierane przez Polskę z krajami Unii umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania mogą wprowadzać z zakresie opodatkowania należności licencyjnych i odsetek korzystniejsze rozwiązania, np. ustalając stawkę podatku na poziomie niższym niż sugerowane 10% bądź to całkowicie rezygnując z opodatkowania.

3. Podsumowanie

Implementacje dyrektyw unijnych mających na celu harmonizację opodatkowania podatkami bezpośrednimi należy uznać za proces niezakończony. Wynika to z wielu przesłanek, m.in. zarówno stopnia złożoności regulowanych kwestii, jak i w dużej mierze z czysto teoretycznego charakteru dyrektyw. Konieczne jest dalsze dostosowanie przepisów polskich, choć w obecnym stanie prawnym wydaje się, iż polski ustawodawca skorzystał z danych mu upoważnień do indywidualnej konstrukcji regulacji wewnętrznych, umożliwiając polskiemu podatnikowi skorzystanie z możliwie szerokiego zakresu uprawnień.

⁸Zob. DzU 2004 nr 93, poz 894.

Literatura

- Bernat M., *Opodatkowanie odsetek otrzymanych przez osoby fizyczne z innych państw członkowskich*, „Przegląd Podatkowy” 2004 nr 3.
- Brzeziński B., Gluchowski J., Kosikowski C., *Harmonizacja prawa podatkowego Unii Europejskiej i Polski*, PWE, Warszawa 1998.
- Chmielewski R., *Dyrektywa o fuzjach – projektowane zmiany*, „Przegląd Podatkowy” 2005 nr 2.
- Gortat-Kopacka K., Sobczak A., *Wpływ dyrektyw unijnych na kształtowanie CIT w Polsce*, „Przegląd Podatkowy” 2005nr1-3.
- Krajewska A., *Podatki – Unia Europejska, Polska, kraje nadbałtyckie*, PWE, Warszawa 2004.
- Oręziak L., *Harmonizacja podatków pośrednich i bezpośrednich*, [w:] *Unia Europejska*, red. E. Kawecka-Wrzykowska, E. Synowiec, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa 2004.
- Szczodrowski G., *Polski system podatkowy – strategia transformacji*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2003.
- Taxation in the EU25*, „Eurostat News Release” 2005 nr 15.
- Wyciśłok J., *Reforma systemów podatkowych krajów członkowskich OECD i Unii Europejskiej oraz ich harmonizacja*, VIDEOGRAF II, Katowice 2000.

THE HARMONIZATION OF DIRECT TAXES IN POLAND IN THE LIGHT OF EU DIRECTIVES

Summary

The author makes a short analysis of direct taxes harmonization effects. She discusses the most important EU directives in the field of discussed harmonization and also often refers to the Polish tax law. She points further adapt processes directions. The author pays attention to the complex handling of fiscal adaptation and possible threats connected with it.